

NOTES ON THIS INTERVIEW

[1] The preamble was punctuated by numerous responses from DM, followed on the tape by a long pause (between the preamble and the start of her comment), due to visitors to the interview site.

[2] SE asks some questions through his wife, NE, because SE and DM are in a mother in law avoidance relationship.

2 Yoh. Baleh. Yoh, korrokko bu ngad ngarriyahwurdni. Ngarrihrey school. [[Off tape discussion.]] Ngarrirey school. Ngarriyahwurdni. [[Suggestion from visitor to DM.]] A yoh, med, ngaburrbun, yoh. Bu ngarriyahwurdwurdni ngad, mandjalkudji airstrip. Yiddok? Larrk, airstrip yakni. Yoh, airstrip minj diwirrinj. Makka boyehboyen birrimarnbom makka manu kore club. Bu ngarribaldjordmerrinj. Kerrngehkenh larrk. Minj airstrip diwirrinj. Dja manbolh wurd djalbolkyoy. Manbu Darwin reyi wam bu manbolh wam kore Pine Creek, wanjh borledmi Darwin way. [SE: *Kunekke?*] Yoh. Kunih yimowoni manbolh kerrngehkenh bu.

3 Bu kerrngehenh balanda nawu birriyungkih birrimwam manekke birribolkmarbom so kumwam kondah Kunbarllanjja. And yerrih Mr Wilson wernhbolkwahwong manekke, ba bu nungka manme durndidurndiweyi. Yimankek nakka nominees run birriyimeng. Wanjh help ngandiyimeng ngadberre nawu ngad. Njamed, Church Missionary Society. [SE: *Bu?*] Yoh. Kerrngehkenh duninj minj nangale bolkmarnbuyi. And Yiwarrudj nawu bedberre bonj, birri, kondah bu birribolkmarbom. Like settle birriyimeng, and manbolh birrikurmeng, and manme kumrey store. Manu ngarringuni.

4 Birriwam wanjh Mr Wilson bendjawam, benmarneyimeng, “Ngurrimray wanjh karriyikarmerren bininj, daluk, wurdwurd, karriwernhbolkkimukwon Border Store. Wanjh yika nawu bininj, wanjh birriwam kurih kakbi kundulk birridjobkeyi. Dulkkihkimuk, njamed, ah, # birridulkdadjkeyi. And that kundulk birridulkkurmi kore Border Store. Dja yika nawu bininj, daluk kunwardde, birri, ngarriwarddekurmi, help bu ngarrbenyimi daborrabbolk, all the school kids. Yoh. Ngarridurkmirranj, ngarriyakwong. Wanjh kamak bu manmedeleng yimdjowkeyi, Mr Wilson. Manekke transport kanikani.

5 Bu ngarriwam wanjh, yikah manekke airstripwali birrimarnbom. All the bininj birridjaldulkbom, daluk, bininj and ngad wurdwurd warridj. Help bu ngarrbenyimi daborrabbolk manekke mahni, airstrip. And ngadman ngarridjareni. Like that's how bu learn ngarriyimi like ngarrihnani new ways. Daborrabbolk, yoh, help ngarrbenyimeng airstrip manu ngarribolkmarnbuni bu club warrkeh kabolkre, kumdjalley kondah. Kunukka dangeni kore nawamed, kondah kore office. Mahni yiman makka kore balanda kahyo. Kore darnkih public toilet, kumekke danginj. Manu aeroplane. Kumekke dangeni wanjh.

6 But ngad bu ngarridjalley munguyh school. Ngarrbenbenekarrmi benebokenh kohbahkohbanj manme benekinjei: Ngalwakadj and Ngalkangila. Benedurrkmirri, benekinjei manme ngadberre, breakfast, dinner, supper ngarringuni nawu school kids. Yoh, and kunmadj benemadjjirridjbuni nawu dirty clothes ngadberre. Benedjirridjbuni. But ngarrikarrme nabuyika kunmadj, uniform ngarridjongburreni ngarrimrey ngarriwurlebmi, change ngarriyimi uniform ngurridjongburreni, and ngarrireyi school. Ngarringuni breakfast, dinner, supper and ngarridokmi kured. Yoh. Manme ngarridjalnguni munguyh. But wurdwurd nawu birrikilehkilelh, ngayime yiman kayime Shauna, Angus. Minj Shauna, minj Angus, dja Shauna, yiman kayime Annaleesha, nawu birrikilehkilelh wurdwurd, nakka birringuni kondah kore hospital rurrkdi.

7 Kumekke bindimarnekinjei nurses nawu birriwern birribaddi kunukka. Bindimarnekinjei, birringuni manme, ba minj wurdwurd birrikarmeninj, nawu daborrabbolk bindimarnekarmeninj manme kured. And munguyh birridjalnguni manme, bindimarnekinjei. And ngarrikarrmi warridj fresh vegetables manu birridudjengi. Ngarrikarrmi pumpkin, watermelon, peanuts, tomatoes, potatotes, ngarrikarrmi banana. Manu ngarridjalnguni munguyh. Birrikinjei bu ngadberre nawu ngad ngarribalyawkihkimukni and nawu birrikilehkilelh. Nawu yiman kayime birriyawbarrken nawu, birirwakeyi. Still manme birringuni. Birringuni nawu ngalbabadjan bindikani med birriyimi bindimadbuni birringuni manme bindiwurlekeyi bindikudjirridjbom. Kunmok bu birrikarrmi bindimokbarungi and njamed warridj fresh milk birribonguni – cow milk dja goats milk. And manekke ngad wanjh ngarridjalbonguni. Bu ngarrirey school, morning tea manu ngarribonguni goats milk. Kondah ngarribonguni.

8 Bu wolewoleh wanjh ngarrirey ngarridurrkmirri kore njamed, ngarrikarmi bu work experience, wanjh ngarrirey ngarri, yoh. Ngandibukkani ngadberre bu #how ngarridurrkmirri. Sewing ngarrirey yikah. Birrirey birribuyika nawu nurse kore. Yikah office birridurrkmirri birrirey. Carpenter birriyimi, yikah mechanic. Yikah birrirey djarrang bindibukkani stockwork. Dja birrirey kore njamed, gardening birriyimi, bindibukkang. Nawu nangale benbukkani? Mr Morrow bindibukkang. Yikah ngarriwern ngarrirey help bu manme karri, birridudjengi manwern, wanjh manekke school kids ngarrirey help ngarrbenyimi. Ngarridudjengi manme. But bu rerrih manu peanut bu djolengmeninj wanjh ngarrirey help ngarrbenyimi ngarr, ngarrimangi manu manme ngarridurrkdurrkmangi, yoh. And ngarridahkendongi kore bag. Potato warridj, bu kukdangeni wanjh ngarrireyinj school kids wanjh ngarrikukwaywayhkeyi yiman potato ngarridahkendongi kore bag. Yoh.

9 SE: [[Question asked by NE]] *Dja bu school (yiwam), njale yiwokdi?* [Ayh?] *English or Kunwinjku or baleh?*

10 Yoh, English kandibukkani. Yoh. Balanda ngandibukkani ngadberre English learning ngarriyimi. Already ngarriburrbun bu kunwok ngadberre ngarriwokdi. Ngandidjalbukkani ngadberre. And ngarringuni manme manmakmak. Fresh vegetables bu birri, birrimangi. Bu wolewoleh wanjh kunukka birrimangi rowk, birridelengkani manu fresh vegetables. Kunukka kore shop, kumekke birridelengyirri, wheelbarrow dorreng, or bucket. Njamed, ah, dish namekke nakimukkenh. Dja bu wolewoleh birriburnbuni rowk job, wanjh kumekke rowk birrireyi nawu ngadberre ngalbadjan kornkumo wanjh birrimangi potato, watermelon, pumpkin, tomatoes manekke ngarrikani kured birrikinjeji ngadberre bu ngarringuni. And kunkanj birribuni fresh one nganabbarru. Day time wanjh kunkanj and vegetables ngarrimangi ngarrirey. Yoh, and milk birribomangi billycan, birrikani milk birribomayi, fresh milk. Yoh.

11 SE: *Bu kunkare, bu bininj, ngayime bu balanda yak, nangale bindibukkabukkani wurdwurd? Bu djal dabborrabbolk bu bindibukkani?*

12 Bu balanda yakni? [*Yoh.*] Yoh, kunukka kohbahkohbanj ngandidjalbukkani ngadberre ngandiyini. Kaluk ngaye boyehboyen mak ngamwam kondah bu ngandibukkang ngalbadjan kornkumo ngardduk. Bush ngaye ngarranginj. [*So how old were you then?*] Ngaye ngayahwurdwurdni yiman nuk kunukka, five months old, ah, ngayime five years old ngayimi wanjh ngamwam kondah bu. But that time bush ngarridjaldi. And bush ngarranginj. And ngandikukdukkang kunkod. Because kunmadj yakni. Kunkod ngandikukdukkang. Ngalkodjok ngalu nganngukkarndadjkeng ngalbu ngalkka, Nabangardi [] bidjumdoy ngarre ngalkinjbalen, nuye ngalkinjbalen. Karnubbirr. [*Ke?*] Ngalng karnubbirr, yoh. Wanjh nganngukkarndadjkeng, kurih kakbi ngarrihni. Birridurkmirri njamed nganabbarru kunkurlah, and ngaye kumekke ngarranginj, kakbi. Kardjikkarda ngarranginj. Bu start birryimeng kunkurlah birrimangi nganabbarru and kinga. Kunekke kunu, a long time ago bu kunukka. Ngaye ngarranginj kakbi, wanjh ngadjaldanginj kumekke, ngabalyawdjordminj and ngarridurndi.

13 Bu ngakarreruy, djaying, kunak. Kuhni bu ngakarreburlerranj kondah. [*Ke?*] Yoh ngaye ngakarreruy wanjh ngarrimdurndi. Njamed, pet ngakarmi, djilikuybirr yaw, and ngakabuni and ngabonjdjekni, and that morning wanjh ngaye ngakuwani, namekke yaw ngadjalkarmi, and nungka minj djareniwirrinj might be hot yimerranj namekke. Djahdjaldolkang nawu birluwarradjwarradjmeng kunyirrkke hot one, and nungka dengeruy and ngaye ngankinjeng worse. Wanjh ngarrimdurndi bu njame medicine wanjh nganwoni. But nakka, namekke mayh ngankinjeng, birluwarradjkeng, djilikuybirr ngadjalkarmi. Ngarrimdurndi bu balanda wanjh birridi kondah bu, birrihni wanjh birriwern.

14 Wanjh kunukka djal rurrkdirurrkdi manu, kunurrk manu korroko balanda bindihnahnani nawu birriyungkih. Dormitory rurrkdi bedberre. Daluk bedman birriyoy, bedman bininj birriyoy, bindihnahnani. And wurdwuwurdwurd nawu bindimangi bindikurrmi kore dormitory birriyoy. [*Ngudda?*] Ngaye larrk. Dja ngalbadjan ngardduk, marneyolyolmi, [*Ah.*] yoh. And manekke djahdjalarurrkdi munguyh. Wanjh ngarurrknang kunukka yiman kayime kakbi, bu ngariyimeng, walem badrurrkdi [] yikah manu rurrkdirurrkdi, birrirurrkbakkeng.

15 SE: Yoh. [[Brief consultation off tape.]] ***Dja manu mankarre bininj, like bininj bedberre mankarre, nangale ngundibukkabukkang, yiddok dabborrabbolk?***

16 Yoh. Dabborrabbolk ngadberre, nawu Makka ngarrbenyimi, Mawah, Doydoy ngandibukkani, kandimarneyolyolmi.

17 SE: [[Speaking through NE.]] ***Ke. Dja njale bu ngundimarneyimeng?***

18 Yoh, wanjh kandimarneyimi, “Yuwn ngurrire kunwarre ngurriyime.” “Yuwn ngurrikukmammang ngalbuyika daluk or bininj, yuwn ngurriyolyolme.” “Yidjallay yingan, malhmal yak,” kandimarneyimeng, “Ba yikanjmarnburren, minj nangale ngundung or ngunbun. Dja bu yikebburdidjwern yiworren, yibendung, yibenyolyolme, yibenkukmammang, ngundiyibun, yirrowen. Early yirrowen wardi. Bu yidjalyawurrinj kunekke yirrowen, or yidjalwurdyaw bu []. Yire kore yiwurlebme, med, bininj kamre ngunkommang, ngunkuk, ngunkebngakke wardi,” ngandimarneyimi.[*Ke?*] Yoh. “Yuwn yire yidjirdmang nabuyika nuye manme nawu, or kunmadj. Yuwn yimadjdjirdmang bininj. Minj karriburrbun kunubewu nadjamun kakarme. Yire yimadj, bu yire yimarnemadjdjirdmang yehyeng, bu ngad karridowen, or ngudda yirrowen kore yire yihdirri kumekke ngundibun. Birribuyika wurdwurd kore ngurridi, yoh bu yire yiwurlebme. Kumekke bininj ngunbun.” Bu ngarriburrbuni, ngarrikeleni. Minj ngarrirawinj ngarridjirdmayinj or minj ngarrbenduyinj, minj ngarrbenkukmammayinj. Ngarrikeleni.

19 SE: *How bu, how bu, ngurribolhmeng kore njamed, mayh, kunngey njalehnjale?*

20 Yoh, wanjh. Wanjh kandiyiwarlbuni ngadberre kohbahkohbanj bu ngarrireyi. Ngarrireyi hunting and birringeybuni mayh ngadberre. And ngarrbennani walabi manu birrimarbuni, wanjh kandimarneyimi ngadberre, “Mah. Karrire wanjh. Djenj karrihbun. Karriman.” Ngarrireyi ngbarrbenmadbuni ngarrbennani birrimangi djenj, and birrikukkurmeng, wanjh birirngeybuni ngadberre, “Nahni namarddakka, kuluybirr, dunbuhmanj, burd, marrngunj, kalarlbba.” “Nanih njale ngad karriyime?” Or ngarrikukwakwani. And ngarridjalkuknani kumekke bu birrimangi nawu mayh, njalehnjale, djenj. Ngarrbendjawani, “Nahni njale kangeyyo?” ngarriyimeng.

21 Birringeybuni ngadberre. Manme birringeybuni ngadberre, manu, bu kundulk kore barnemdi, dja manu kanjdji dudjindi yiman kayimie karrbarrda, mankinjdjek, mankongkong kandirakelbukkani. “Mahni karrbarrda. Mahni ngalengman mankinjdjek. Mahni ngalengman mankongkong.” Mankurrkkeb. Djarrkbam. Ngandibukkani. Mankodjbang. Birringeybuni ngadberre and same time kandirakelbukkani ngadberre, ngarrirakelnani. “Manih. Yimray yirakelnan. Kunekke ngalengman karakelyime,” birriyimi, “Wanjh kanjdji yikarung, kaluk yinan yingan bu yikukwayhke,” birriyimeng. Ngarrikarungi wanjh ngarrikukwayhkeng manu manme. Ngarrirey ngandibukkani mankung. “Kunekke yinan kayime kabolkdolkan mankung.” Wanjh birringadjdjengi wodj mankani, birrimonbuhmanj, karriyukdahkendongi.

22 Bu kerngehenh minj ngarriwernhngalngkarmeninj billycan nawern, larrk. Yikah kunkod ngarrikurrmi kore. Kunkod yikah marrunj birrimarnbuni, wanjh kunekke ngarrikurrmi. Dja mayh kumekke ngarridjolengdahkendongi, ngarridjolengdukkani kore kunkod yikah marrunj. Yikah birrimangi kore kundjabarrk. Kumekke ngarridjolengdahkendongi kore kundjabarrk. Yikah karrbarrda yiman kayime, djenj, mankindjdjek – kundjabarrk ngarridjarrk...Birriyawmarnbuni bu ngad kore ngariyawmundekani. Ngarrireyi mak bu ngarridjuhmi mankodjbang ngarrimangi, makka wobid ngarrikarrmi manyahwurd. Mankimuk dja manyahwurd. Manbu kundangkih birriyimi. Konyahwurdwurd kunu. Kundangkih. Kumekke ngarridahdahkendongi manu manyahwurd kundangkih, wanjh ngariyabuni kore manbuyika mankimuk, kundjabarrk duninjh. Kunkimuk. Djallay barlmeng, wanjh ngarribidbuni ngarrirey.

23 Bu how ngandibukkani namekke, nawu ngadberre Makka, Kakkak, Mawah namekke ngandikani hunting ngadberre. Bu ngarriwernhburrbuni more, yoh. Ngalwamud ngayemang nawu ngardduk, gaye ngalu ngardduk makkah, doweng wanjh ngarranginj ngakadjungi munguyh. Yiburrbun nawu kuni yongohoyoy, nawu Nakangila R____. bibornang. Ngalbangardi benehyoy. Wanjh namekke nanu munguyh, nganerey and nganbukkani and nganmarneyolyolmi munguyh. Mm. Ngarrirey wanjh kedjebe ngarrimangi. “Ngurrimang bukkun ngudberre ba bu ngurridjordmen wanjh ngurriburrbun ngudman ngurrimang mayh, manme. Minj

ngurrire bininj nabuyika yirurrkarnedjarndi or ngalbuyika daluk ngundiwon ngudberre. But nawu ngurriburrbun ngurrimang bu ngurringun wanjh ngurriworrkmen. Kurih bu ngurridjarndi minj biwon ngudberre, ngundikaybun, manme burrkyak. Wanjh ngudman learn ngurriyime bu ngurrimang, ba ngurriworrkmiworren.”

24 Wanjh ngarrimangi kedjebe, ngurridjuhmi. Ngarrikeleni. Kandibidkarrmi Ngalbangardi, Nakamarrang wanjh...[[Laughs]]. Ngarrimangi nawu kedjebe ngandibidkarrmi wanjh ngarrimangi. [*Yoh.*] “Kamak. Ngurrima ba ngurriburrbun, ngurribolhme,” beneyimeng. Ngarrimangi and ngarrbennani bu bedda benemangi nawu kedjebe benekodjbayeyi. Djuddadjmi. But bu ngarriyimi ngarrdjalkeleni [[Laughs]] wardi kahdangdjarrkngun ngudberre. Yoh. Ngariwam. Yoh. Kanbukkani ngadberre ngariwam ngarre kunkod ngarribom ngarrimey kedjebe ngalwern ngarrimey. Beneyimeng ngadberre, “Karriray, kunkod baleh ngurribun.” Kunkod ngarribom, ngarrimey rowk. Kunkerri ngariweng. Kunwardde. Ngarribolkkaruy rowk, wanjh ngarrikerribom nanu mayh. Ngarrirerrngmey, ngarri, wilkbakmeng, ngarrikerribom.

25 Kalawan munguyh mak kanyiwarluni ngadberre kalawan kanbukkani, midj. Dja nawu kurrulk bidbuni, kundulk karrikukdadjkeyi mandulkkuyeng and kunyarl ngarridukkani wanjh birrikomdjongbuni nakka mayh, wanjh ngarridurrkwirhrmi, wanjh ngarrikomdukkani nakka kalawan, ngarrikukwayhkeyi. [*Yoh.*] [[Laughs.]] Yoh. Wanjh kundulk ngarrinang mankuyeng wanjh kunyarl ngarriburriweng. Djahdjalley manekke wanjh komyimi, wanjh ngariwirrihmi, ngarrikomdukkani kondahbu tie kore ngarrikukwarrhmay, ngarrbenbuni. Yikah mak kabbal ngarrirey bu ngarribuni kalawan, ngarrimarmeyimi, “Bobo!” “Kalawan, kunekke ngurriyimen ‘Bobo’ wanjh kakurrmerren kalawan. Ngurrire ngurribun.” Kurrmerrij, wanjh ngarrirey ngarribuni. Bu kabbal ngarrirey kalawan wanjh rlobmeng [] ngadberre. Duruk ngarrikani wurd birribayeyi yikah. [] Yoh. Kalawan birribuni. Duruk ngarrbenyorrhkeyi birriwernkenh.

26 SE: Yiddok bu ngurrijilngmakni bu kunekke ngurribolhmi?

27 Kunukka djal ngarridjalnjilngmarrmarni duninh, ngarrinjilyirriyoy bu ngarridjalnjilngmakni duninh. Minj njale mak kannjilngwarweyoy ngadberre. Ngarridjaldolkani bu minj ngarriwernhkarmeninj enough. Ngarridolkani bu ngarriburrbuni, ngarriwarlbuni ngarrirey ngarringalkeyi mayh, ngarringuni ngarrimdurndengi wolewoleh. Bu ngarribekkani tired ngarriyimi, early sleep ngarridjalkeyoy. Ngariwurlebmi, ngarrikeyoy. Bu kanbukkani ngadberre marrunj ngarridedjmi rowk, mandjud manu ngarrimangi, ngarikerribuni. Bu nganabbarru birribuni duruk, nungka yami nganabbarru ngadberre, or pig. Ngariyawkerribuni and marrunj ngarrimangi ngariyarlarrowni and ngarikerribuni.

31 Ngarrini. Birrimyirurndengi ngadberre and ngarrbenmarnekani ngalbadjan kornkumo all the mayh. And mandem, Ngalbangardi munguyh nganbukkani ngadberre ngalka, Labidjja. Mandem ngarrirey ngarridjuhmi, barrdjungka ngarrimangi, karnubbirr. And djenj bu buni nungka walabi kani nungan nakohbanj nakka Nakamarrang. Kunyarl ngarikani nawu ngarri, warridj njamed, bu ngarridjirridjbiwoni djenj. Nakka buni nawernkenh, half ngarrbenwoni birrimirndebuyika nawu. Yoh, nawu birriyawani djenj, wanjh ngarrbenwoni, ngadman ngarikani. Ngarikani nawu ngarikerribuni djenj.

32 SE: *Dja nawu yawkyawk, yawurrinj, boys and girls, yiddok birriyarlarmerreni bu bindibukkabukkani?*

33 Yoh. Yikah birriwarlbuni nawu bedman kunj bindi, bindidjalkani, bindikani bindibukkani, bininj nawu. Kohbahkohbanj bindibukkani, birribarurrini delek ba minj kunj minj bennomeninj. Birribarurreni delek, wanjh birriwarlbuni, birridjalley, birribuni nawern nawu kunj.

34 SE: *Yawkyawk, yiddok ngundikani?*

35 Ngadman mak yawkyawk, yoh. Ngalmangiyi ngarrirey. Karrbarrda ngandibukkani, mankodjbang. Mankinjdjek ngandibukkani. Kohbahkohbanj kandikani ngadman nawu yawkyawk. Bebbehbeh ngandikani bedman mak bininj bindikani.

36 SE: Yiddok bindibukkani njamed, yiman “special people” bu bindibukkani yawurrinj, yawkyawk kore yiman mankarre manbu mandulmuk?

37 Yoh. Kohbahkohbanj nakka kandimarneyolyolmi. Bu wolewoleh yiman yimi, ngarrimdurndengi huntingbeh, tired ngarriyimi wanjh, ngarrbenmarneyimi, kandimarneyolyolmeng story ba ngarikodjkeyoy. Birriyolyolmi ngadberre, yikah birriyimi ngadberre yikah birriyimi ngadberre, “Wanjh kandibekkan med bu marneyolyolme ngudberre ba ngurriburrbun.” Kohbahkohbanj birriyolyolmi ngadberre, ngandimarneyimi, “Mahni mankarre mandulmuk.”

38 SE: Yiddok mandjad bu ngurribolhmeng, ngundidjadmi, like testing ngundiyimi, ngundirohrokmeng?

39 Yoh. Kandirohrokmeng yiman ngadberre. Yika, yika ngarrbenwokmarrkmangi, ngarribekkani kore baleh birriyimi ngadberre. Yika burrkyak, minj bindiwokmarrkmayinj, birridjalyimi munguyh kunwarre, wanjh kunukka bindibuni. Yoh.

40 SE: Dja bu kore ceremonies, ngundiwerhnbukkabukkani kore bininj...[Yoh.] Nawu cerermonies birirwohrnawohnani, yiddok yikah birridiwirrinj nawu njamed birrikarmi job, yiman teacher yerrih?

41 Yoh. Kunekke birriyimi, yikah nawu. Nawu kohbahkohbanj, nawu dabborrabbolk nawu. Birriyolyolmi ngadberre. Bindibukkabukkani, dja.

42 SE: Dja kured, bolkkime yiddok, oh, kabindibukkabukkan?

43 Bu bolkkime kabindidjalbukkabukkan dja, manwern manu, kunwern kore kabenbengwarrewon manekke kunbang, dja disco – kabirrimarnbun and wurdwurd nawu birrikilehkilelh, yawkyawk, yawurrinj kabirridjalngimen rowk kore disco. And minj njale mak kabirriburrbun bu kabirridjalborrhke bu ngayime kabirridjalraworren. And manu ngad ngadberre wanjh makka, minj [] bu korroko yakminj. But ngad wurd nawu ngarridabborrabbolk nawu, still ngarridjalburrbun. Wanjh ngarridjare bu ngarrbenbukkan but minj kabirridjare kabirribekkan. [*Kek.*]Yoh.

44 SE: Bu yibenbukkabukkan nawu wurdwurd ke bu kunmakkenh?

45 Yoh. Ngaye wurd ngabenbukkabukkan nawu ngardduk ngabenyawmey and kabirirburrbun, and munguyh ngabendjalmarneyolyolme.

46 SE: [[Asking through NE]] *Baleh kabirriyime?*

47 Ayh, bu kunmak kabirridjalkurduyime, kunmak kabirriini bedberre and kabirriannahnan nabinijacobeng bedberre bu nunganwali kunmak kakurduyime bedberre. Like, kabirribukkan, that's how. Like yiman kore ngaye nganang like that's how kore nabinijacobeng ngardduk nayungkih nawu nganeni, kunmak nganhmarnekurduyimi all the time. Wanjh manih same way nawu ngardduk ngabenmarneyolyolme ba bu kabindinahnan yiman G___ kabennannahnan ngarre ngalbinijacobeng and wurdwurd, and L___, ___, J___ manekkekenh. Wanjh kabindibukkan, ba kabirrinan, "Oh, kunekke kunu." Like kunmak bu kabirriini, minj kunyid dorreng bu.

48 SE: *Yiddok yibenbukkan Kunbalak dja Kundebi?*

49 Yoh. And manekke Kunbalak like ngabenbukkan. Kundebi wanjh bolkkime G. kaburrbun Kundebi. [Ke.] Kundebi kaburrbun Kunbalak ngabenbukkani, Laura dja Jocelyn ngalekke. Ngali kadjare ngabukkan, R___ nangale nawu, R___ bonj, dja, J___, M___, C___ kabirri, walakkih C___, but ngandibekkan bu ngawokdi bedberre Kunbalak, but bedda minj kabirriwokdi. Bedda ngabendjalbukkang dja bonj. Djal wurdwurd nakka bonj, kabirriburrbun. Yiman M___B___, D___, A___ [*Kabirriburrbun?*] Yoh, ngandibekkan bu ngawokdi and understand kabirriyime Kunbalak and Kundebi.

50 SE: *Wurdwurd kabirribolhme yikam. How bu kabirribolhme kunwok. Yiddok kabindibukkabukkan or kabindidjalbekkan or...*

51 Yoh. Kabindibekkan. Like baleh kore ngarribadyimi bu ngad ngarrbenbekkani ngandimarneyimi, wanjh ngarrbendjawani, "Baleh kunukka ngurriyimi?" Wanjh

birriwokdi mandjad Kunwinjku. “Ah, manekke kabiriyime. Bu birriyimi.” Wanjh bu next time birriwokdi ngarriburrbuni.

52 SE: *Dja kunkare bu ngurriwam school, teachers yiddok ngunidbukkanbukkani bu djal Kunbalanda birriwokdi?*

53 Yoh, kunukka wanjh Kunbalanda birriwokdi ngandibukkani. But still ngarribekkani, ngarridjenkarmi ngarriburrbuni, already ngandibukkani ngadberre daborrabolk. [*And bolkkime?*] And bolkkime wanjh munguyh ngarridjalburrbun, Kunbalak and Kundebe. Ngarridjalburrbun and ngarriwokdi and wurdwurd ngadberre ngarrbenbukkan.

54 SE: *And kunkare bu bininj, bu bininj bindibukkabukkani wurdwurd, yiddok bindidungi bu wurdwurd birriwarrewong? Wurdyaw, might nayaw bu kunwarre kayime?*

55 Yoh. Ngalbadjan yika bibuni. [*Ngalbadjan?*] Yoh. But nawu Makkah ngarrbenyimi, bindimarneyimi, “Oh, yuwn ngurrbenbun. Kunukka minj kabirribekkan bu ngurrbenbun. But ngurrbendjalbukkan bu yiman kindly way [*Yoh.*] yoh, and yeledj ngurrbenmarnewokdi, and yarl...like mandjad duninh ngurrbenbukkan. Wanjh kunukka learn kabirryime and behave kabirryime,” birriyimi. And like ngaye ngaburrbun bu Makkah kunekke yimi, ngalu ngaye ngardduk Makkah. [*Ke.*] Yoh. Like yeledj nganmarnewokdi, and minj rough wokdiwirrinj. Djal yeledj wokdi and yehyeng, like ngadjareni, and yeledj nganwoni and nganbunjhmangi. And nganmarneyimi, ‘Ngarre ngarrwarlbun.’ Nganerey bu nganbukkani yehyeng njalehnjale. Ngareyi bu tired ngayimerrangeni bu nganemdurdengi ngabaldjalkeyoy.

56 SE: *Dja nawu kabirridurkmirri school bolkkime?*

57 Yoh. Bu ngaye ngawernhdjordminj wanjh kunu school ngahrey. Ngarey and ngaburrbuni bu teacher nganbuni, silly wanjh ngahyimi kunukka. Dja ngawarnyakminj, and birribuyika wurdwurd ngabenbaldungi and nganhbuni teacher. Ngaye nganwarrewoni nawu yehyeng. And nganbuni teacher. And bu teasing

ngarriyimerreni wurdwurd, nakka one, kanbebbekukdjalmangi ngadberre nawu teacher, ngarribebbehni. Ngarrimarnbuni ngadberre lesson, and manu learn ngarriyimi.

58 SE Bu kore school yiddok bu kabindibukkan bininj or djal Kunbalanda or...[Ayh?] Bokenh?

59 Bokenh. Bu, yoh, wanjh Kunbalanda kabindibukkan dja ngad manu ngad...kadberrikih manu Kunkukburlerrikenh. Kamak bu bokenh kabindibukkan. Bolkkime wanjh bimbuyindanj kadberre, ngadberrikih bu kunwok, yiman manmekbewali kabirrinan, bokenh, English dja Kunwok ba bu kabirriburrbun wanjh.

60 SE: Dja, bu nangale kabenbukkan bininj kunwok, nangale bu bininj or balanda?

61 Balanda nakka wanjh kawernhburrbun. Balanda bininj bu kabeneraworren kabindibukkan. Ba bu kamak learn kabirriyime manbu ngad korroko kohbahkohbanj kandihmarneyimi ngadberre, “Ngurriray school ngad bu minj korrok ngarrirawinj school ngadberre. Bush ngarridjaldanginj ngadman ngarridjordminj. Ngudda nawu ngurrikerrnge ngarridjare ngurrire. Learn ngurriyime ba bu ngurribimbun kadberre, dja nguriwokdi kunkukbelekenh. Kandimarnewokdi ngadberre ngad bu ngarriwakwan,” kandimarneyimi ngadberre.

62 SE: Dja bolkkime yiddok kabindimunkewe nawu dabborrabbolk?

63 Yoh. Kamak bu kabindimunkewe dja. Bedda nuk wurdwurd kabirridjalwarnyak. Dja ngad bu korroko ngarriwarnyakmeninj, nawu yiman kayime parents ngadberre or family mak birribadbuyika nawu minj...parents ngadberre birribaddurrkmirri job dja birribadbuyika nawu kandinani ngadberre kured bu ngarrini, ngarriwarnyakmeninj, namekke wanjh kandibuni kandikani school. Yoh. Kandikani kandikurrmi ngadberre school. Birrimekbe ngandibuni. Dja nanihnawu kabindidjalnan, kabindibawon kured kabirridjaldi.

64 And minj ngarriwungmeninj warridj bakki, larrk. Dja bolkkime nawu wurdwurd kabirriwungme. Bu ngad school ngarrirey minj ngarriwungmeninj. Ngarridabbolkminj bu kunekke wanjh ngarriwungmeng, bu ngarriburnbun school. Dja bu kurih nakka korroko kandangnomi. Bendangnomi bedda nawu birriwunghmi. Teacher bendangnomi nawu birriwunghmi. Ngalbangardi J___ dorreng, ngalu Ngalkangila A___, G___, ngalu L___, J___ birriwungmi. B___, Ngalwakadj. Wanjh birriwunghmi bakki. Ngaye ngawakwani, minj ngawungmeninj. Yoh, bendangnomi benmarneyimi teacher, “Ngurrire ngurridangdjirridjburrimen. Birridangdjirridjburreni soap rowk, or yikah salt. Wanjh benbuni warridj. Bakki nawu mangi, badj birrikarmi warridj. Birrikukwarlkani, badj manu kumekke birriwunghmi. Birrirobmi kore toilet birriwunghmi. [[Laughs.]] Yoh. Wanjh benbuni kunu teacher. [*Kundulk kore?*] Yoh, cane, kundulk benbuni. Benkulahdadjkeyi. Dja nanih nuk nawu bolkkime birrikerrngeh minj kabindibun bu minj kabindibun bu right way. [[Some discussion off tape.]]

65 SE: *Yiburrbun kore bilingual programme bu ngarrdurrkmirri?* [Yoh] ***Yiddok kabirriyawoyh...Baleh ngudda yiyime bu kabirriyawoyhdedjingmang or njale?***

66 Kamak bu kabirriyawoyhdedjingmang. Kamak. Ba birriwern warridj dabborrabbolk, daluk bininj learn kabirriyime. And wurdwurd. Kamak makka.

67 SE: *Dja nawu school – nangale kawohrnan school? Nangale should be kabirriwohrnawohrnan? Balanda or bininj, birringale?*

68 Balanda nuk, ayh? [*Or bininj?*] Bininj nuk [] kabirribadwohrnan nawu council, ayh baleh. [*School council?*] Yoh, nuk.

69 [[Tape runs out on side A. Turned over to start side B.]]

70 Yoh, kabirrinan nawu yikah bininj. Kabirridjalni yiman munguyh kunwarre. Wanjh kunu kabindibukkan mayh, kore kabirrinan kunrayek duninjh. Kunubewu kumekbe wanjh kunu learn kabirriyime or djalburryak. [*Yawurrinj or daluk?*] Yawhyawurrinj, yoh. And daluk warridj. Warn kayime manu ceremony, minj kabirridjirdmarren, minj kabirrimarnbun kunyid. Njalehnjale nawu yiman

kabennurdke, kabendjangnan, minj kunwarre kabirriyeme. Because already kabindinan kore minj behave kabirriyime kore daborrabbolk kabindimarneyolyolme. Wanjh kabindibukkabukkan kore hard way wali. Bu minj behave kabirriyime wanjh kunu bonj, might be kabirrikarremulewarren kunwardde or kabirridowen. Bu minj kabirrikarremulewarren kunwardde wanjh, wanjh kabindibun, kabirridowen. Kabirriwabun. [*Straight away or maybe kaluk?*] Mm. Kaluk yerrikah. Bu namekbe bininj or daluk ngalu kabolkwarrewon, minj werrek kakarremulewarren, wanjh nanih nawu family nawu benedanginj, wurdyaw ngalengngarre, nawu badjan, kornkumo, ngalbadjan, wanjh namekbe kabindibun kabirridowen. Wanjh kunu clear kayimerran ngalmekke daluk or bininj. If nakudji kabirribun karrowen kore ngalengngarre family, or nungka nuye family. Wanjh bonj kumekbe kunu pay kayimerren ngaleng or nungka.

71 SE: [[Asked through NE]] *Nangale bu kabirriwokdi nuye, nawu kabindiwohrnan?*

72 Yoh. Sometimes namekbe karrowen nawu kawohrnan, because minj like bedda other mob kabirriyime kunwarre. Or minj kabennahnan bu right way kakurduyime, kabenmarneyolyolme, kayime, “Yuwn ngurriburren. Yuwn ngurridurren. Yuwn ngurrikurlbaworren. Ngaye ngandiwon trouble,” kayime.

73 SE: [[Asked through NE]] *Nangale kabirridi kore that meeting bu decide? Yiddok everyone or djal walakkih?*

74 Yoh. Birriwern nawu kabirridjarrkwohrnan. Kabirridjarrkwokdi wanjh kabirriyime “Oh, bonj.” Or nabadbuyika nawu kamwohrnan kayime, “Bonj, yiman manburra kakarremulewan or money.” Bu burrkyak, bonj, karrowen.

75 SE: [[Asked through NE]] *Bu kunkare bu minj kunwardde birrikukkarrmeninj, what did they do then? They didn't have any money...*

76 Mankole birriworreni. [*Mankole?*] Mankole birriworreni. Birrikala, and njamed birriworreni, lawk. And rarrk nawu birrimarnbuni djerr, kundjabarrk. Manekke burrk birriworreni. [*Just bininj? Or daluk?*] Daluk birrimarnbuni kundjabarrk. Yibbarlirr

birrimarnbuni, djerrk. Bindiwoni bininj sell birriyimi, birriweykani. [*Ke.*] Yoh, bedman mak mankole bindiwoni. Or yikah daluk birrikarremulewarreni. [*They used daluk until when...*] Mm. Korroko nawu birriyungkihni. [*Yoh.*] Daluk birrikarremulewarreni. Daluk bindiwoni, karrkad birrirey birriwoh...bininj birrimangi. Yikah daluk kumkolungi, ngalka bu ngalkang karrkad kanjdji kolungi kore kurrula. Bininj birribangi nawu Namarung, Nabalang or []. Yoh. Kumekke birriyimi, birrikarremulewarreni bu korroko, minj money birrikarmeninj. And bolkkime they're still going. [*Kek?*] Bolkkime yoh. Kadjaljo manekke mankarre munguyh. Kunekke kayime kabirrikarremulewarren. Daluk, daluk kabeneyurrmerren. [*Does she stay with them all the time, or...*] Yoh. Djal munguyh kabenedjarrkdi. If daluk kabibawon namekke bininj, bu kakelerlobme, well, daluk ngarre family kabirridowe. Still munguyh makka.

77 SE: *Dja baleh yikah kabirriyime bininj, yiddok kabirriyime kamak or kawarre?*

78 Yoh, makka kabirriyime yikah kamak. Yika kabirriyime kawarre. Makka munguyh kabirrikarremulewarren, if money minj kabirrikarme enough, well daluk kabirrikarremulewarren. Or wurdyaw ngalu bedberre ngalyaw daluk wurd. Ngalekke kabirriberrebun nabuyika bininj, kabirriwon wanjh. [*Straight away or..*] After bu kadjordmen, kuni kabimang. Yoh, makka munguyh. Kadjal, kadjalkurduyime bu bolkkime.

79 SE: *Kore njamed ceremony, bu kunrayek bu punish birriyimi bu kunrayek. Dja kore school, yiddok kamak bu kabirriyime kore kunrayek or njamed, kunkelk?*

80 Should kadjalrohrok wanjh nakka yiman kayime teacher nanu nawu school. Should be kunrayek kabirrimarnbun. Ba bu learn kabirriyime kadberre wurdwurd. Yoh.

[[Inaudible discussion about follow up interviews. Interview finished. Tape off.]]